

№5/2026

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ADPI
Ilmiy xabarnomasi

PEDAGOGIK FANLAR BO'YICHA TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARI MAZMUNINING TAVSIFI

Rashidxon Uulu Atabek

Turan International University

Annotatsiya.

Har bir tasnifdagi haqiqiy o'quv jarayonidagi har bir mustaqil ish turi talabalarning kognitiv faoliyati mazmunini tashkil etuvchi elementlar doirasini o'z ichiga oladi, ular boshqa mustaqil ish turlariga ham xosdir. Bo'lajak o'qituvchilarning reproduktiv va ijodiy faoliyati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'minlash maqsadi talabalarning mustaqil ishlari uchun topshiriqlar tizimini ishlab chiqishda asosiy omil hisoblanadi. Maqolada ushbu muammolar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar:

ma'lumotnoma, faktlar, faoliyat usullarini, to'plash, ko'nikma, qobiliyat, vositalar, usullar, mustaqil ravishda tanlash, operatsiyalar ketma-ketligi, asosiy aqliy jarayon, mashq qilish.

Аннотация.

Каждый вид самостоятельной работы в реальном образовательном процессе каждой классификации включает в себя совокупность элементов, составляющих содержание познавательной деятельности учащихся, которые также характерны и для других видов самостоятельной работы. Цель обеспечения взаимосвязи между репродуктивной и творческой деятельностью будущих учителей является ключевым фактором в разработке системы заданий для самостоятельной работы учащихся. В статье рассматриваются эти проблемы.

Ключевые слова:

справочник, факты, методы работы, сбор информации, навыки, способности, инструменты, методы, самостоятельный выбор, последовательность операций, основной мыслительный процесс, практика.

Abstract.

Each type of independent work in the real educational process of each classification includes a set of elements that make up the content of students' cognitive activity, which are also characteristic of other types of independent work. The goal of ensuring the interconnection between the reproductive and creative activities of future teachers is a key factor in developing a system of tasks for students' independent work. The article discusses these problems.

Keywords:

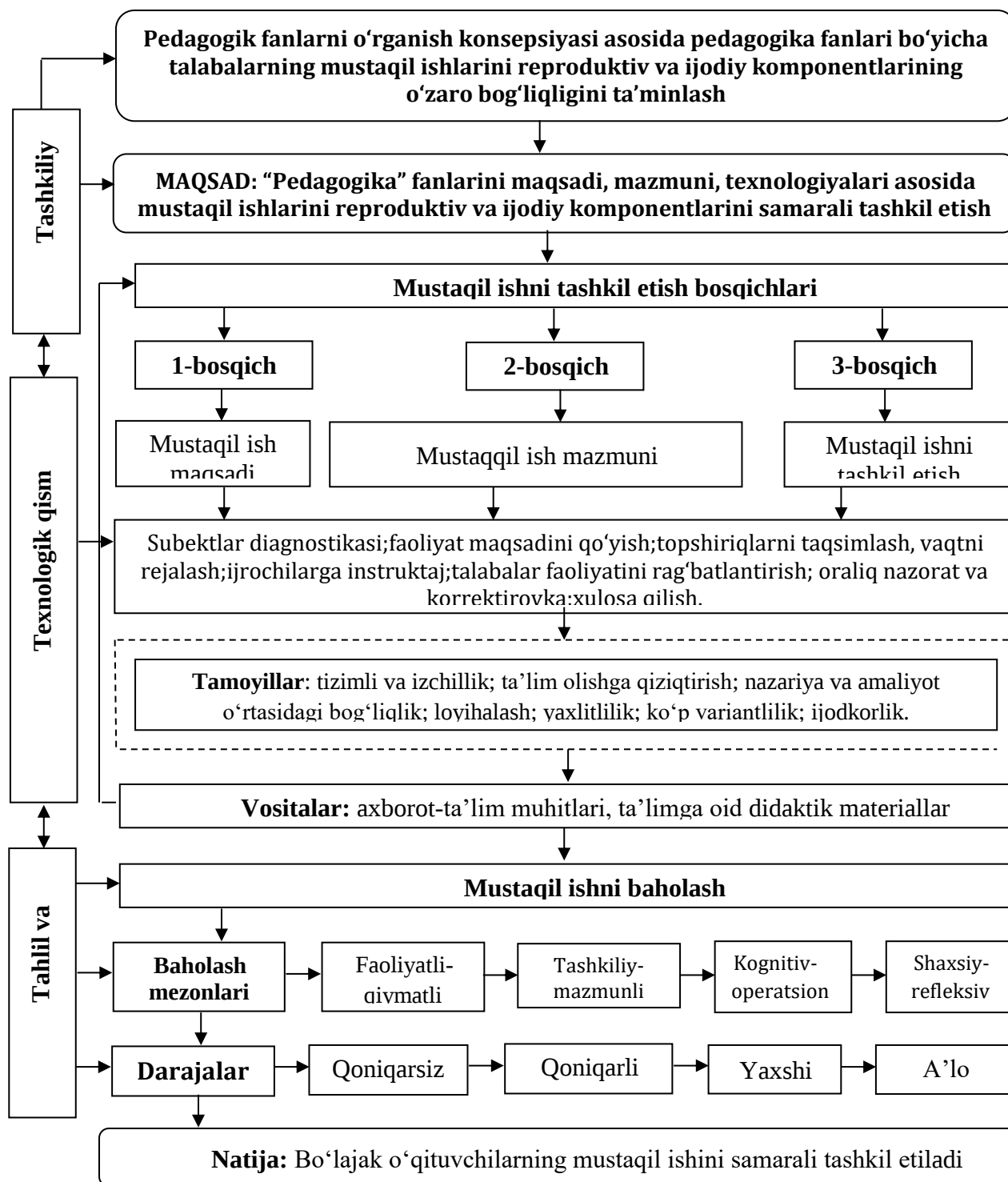
reference book, facts, methods of activity, collection, skills, abilities, tools, methods, independent selection, sequence of operations, basic mental process, practice.

KIRISH. Har bir pedagogik fanni o'zgarmas komponentga bo'lish mumkin, bu quyidagilarni o'z ichiga oladi: bilimlar (eng muhim pedagogik g'oyalar, tushunchalar, nazariyalar, tushunchalar, qonunlar, tamoyillar, faktlar va boshqalar); bo'lajak o'qituvchilar uchun reproduktiv va ijodiy o'rganish usullari; reproduktiv va ijodiy umumiy pedagogik ko'nikmalar; bo'lajak o'qituvchi shaxsining qadriyat yo'nalishlari, axloqiy munosabatlari va hissiy-ixtiyoriy sohasini rivojlantirishga qaratilgan aksiologik komponent; va axborot-kommunikatsiya komponenti, uning mohiyati talabalarning asosiy professional o'qitish texnikasini o'zlashtirishi uchun asos sifatida pedagogik fanlarni o'qitishga dialogik muloqotni (shu jumladan kompyuterga asoslangan) kiritishdan iborat.

Ushbu o'zgarmas narsaga e'tibor qaratib, biz amaliy mashg'ulotlar uchun bilimning asosiy yadrosi va aniq vazifalarni tanladik, ushbu material doirasidagi bir qator muammolarni aniqladik va mustaqil ishlar uchun topshiriqlar tizimini ishlab chiqdik.

Bu topshiriqlar talabalarning kognitiv faolligi tabiati, mustaqillik darajasi, murakkabligi va amaliy faoliyatning o'ziga xos tarkibiy qismlari jihatidan farq qiladi. Pedagogika fanlari

bo'yicha talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish modelida ko'zda tutilgan(1-rasm) topshiriq turlari va ular bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir.

1-rasm. Pedagogika fanlari bo'yicha talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish modeli.

Keling, vazifalarning aniq turlarini misol qilib keltiraylik.

Reproduktiv xususiyatga ega mustaqil ish bilim va ko'nikmalarni takrorlashni o'z ichiga olgan vazifalarni o'z ichiga oladi. Bu ish talabaning ma'lumotnoma faktlar va faoliyat usullarini to'plashiga va ko'nikma va qobiliyatlarni mustahkamlashga yordam berish orqali yuqori darajadagi mustaqillik vazifalarini bajarishga o'tish uchun sharoit yaratadi.

Masalan:

a) "Bola pedagogik jarayonning obyekti va sub'ekti sifatida. Shaxsni rivojlantirish va ta'lim" mavzusidagi ma'ruza materialini o'rganing. Shaxsni rivojlantirish omillarining pedagogik tavsifini bering.

b) Berilgan shablondan foydalanib, pedagogik maqola uchun oddiy reja tuzing.

Qisman mustaqil, tadqiqot ishlari davomida talabalar tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanishni o'rganadilar. Ushbu turdagi ish ijodiy elementlar, olingan ma'lumotlarni faol ravishda o'zgartirish, ilgari olingan bilim, ko'nikma va qobiliyatlardan foydalanishni talab qilish, fanlararo va fanlararo aloqalarni o'zlashtirish bilan tavsiflanadi.

Masalan:

a) Ta'lim mazmunini tanlash uchun asosiy pedagogik nazariyalarning qiyosiy jadvalini yarating.

b) "Pedagogikaning predmeti va maqsadlari" mavzusida mikrotezaurus yarating. Ijodiy mustaqil ish tadqiqotga asoslangan o'qitish usuliga asoslangan. Uning mohiyati yangi muammolarni hal qilish uchun talabalarning tadqiqot faoliyatini tashkil qilishda yotadi. Talaba vazifani bajarish jarayonida vositalar va usullarni mustaqil ravishda tanlaydi va operatsiyalar ketma-ketligini o'rnatadi.

Masalan:

a) Ta'lim mazmunini tanlash uchun asosiy pedagogik nazariyalarning qiyosiy jadvalini yarating.

b) "Pedagogikaning predmeti va maqsadlari" mavzusida mikrotezaurus yarating. Ijodiy mustaqil ish tadqiqotga asoslangan o'qitish usuliga asoslangan. Uning mohiyati yangi muammolarni hal qilish uchun talabalarning tadqiqot faoliyatini tashkil qilishda yotadi. Talaba vazifani bajarish jarayonida vositalar va usullarni mustaqil ravishda tanlaydi va operatsiyalar ketma-ketligini o'rnatadi.

Masalan:

a) O'qituvchi bo'lishni orzu qilgan talaba uchun o'z-o'zini o'qitish dasturini yozing va asoslang.

b) Sizningcha, o'qituvchi talabalar bilan samarali muloqot qilish va bolalar guruhini tashkil qilish uchun zarur bo'lgan shaxsiy fazilatlar ro'yxatini tuzing. Guruhingizdagi ko'pchilik talabalar muhim deb hisoblagan 5-6 ta fazilatni aniqlang.

Yuqorida aytib o'tilgan o'qituvchilik fazilatlarini bolalar guruhini tashkil qilishda nima uchun muhimligini tushuntiring.

Adabiyotlar tahlili. Belgilangan vazifani bajarishdagi mustaqillik darajasi har bir talabaning individual xususiyatlariga va uning universitetgacha bo'lgan tayyorgarligiga (o'qituvchilik sinfi, pedagogika litseyi, kollej, ixtisoslashtirilgan sinf va boshqalar) bog'liqligini hisobga olish muhimdir. Shuning uchun talabaning "yaqin rivojlanish zonasi"ga e'tibor qaratib va uning "haqiqiy rivojlanish zonasi"ni hisobga olgan holda (L.S. Vygotskiy) qiyinligi oshib borayotgan vazifalar tizimini ishlab chiqish zarur. Vazifaning qiyinligi uning mazmuniga va ko'p jihatdan uni bajarish jarayoniga, shuningdek, talabaning mustaqil

kognitiv faollik darajasiga bog'liq. Qiyinchilik komponentlarining izchil ortishi bizga murakkabligi oshib borayotgan vazifalar tizimini yaratishga imkon beradi, ularni bajarish kelajakdagi o'qituvchilarning kognitiv mustaqilligini rivojlantiradi.

Ishning dolzarbligi, birinchi navbatda, talaba uchun topshiriqda yangi elementlarning - ilgari noma'lum yoki yomon o'zlashtirilgan elementlarning mavjudligiga bog'liq edi.

Mundarija topshiriqning qiymati va murakkabligining asosiy ko'rsatkichlaridan biridir. Talabalar ishining qiyinligini muntazam ravishda oshirishning eng muhim asosi topshiriq mazmunining tobora murakkablashishidir.

Natijalar va muhokama. Mustaqil ish uchun topshiriqlar tizimiga aqliy va amaliy faoliyatning reproduktiv va ijodiy usullarini rivojlantirishga yordam beradigan vazifalar ham kiradi. Bu tuzilmalar an'anaviy ravishda aniqlangan umumiy pedagogik ko'nikmalar: analitik, diagnostika, refleksiv va konstruktiv ko'nikmalar bilan bevosita bog'liq.

Aqliy faoliyat usullari bir qator elementar aqliy operatsiyalarni o'z ichiga oladi: tahlil, taqqoslash, umumlashtirish, konkretlashtirish, tasniflash va boshqalar. Aqliy faoliyat usullari shuningdek, murakkab aqliy ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi, ular orasida biz, birinchi navbatda, sintez va modellashtirishni ta'kidlaymiz. Tahlil butunni qismlarga bo'lish jarayoni sifatida qaraladi; sintez, aksincha, tahlil orqali aniqlangan qismlar, xususiyatlar va munosabatlarni yaxlit bir butunga birlashtirish jarayonidir. Shunday qilib, sintez va tahlil uzviy bog'liq va bir-birini to'ldiradi. Eng oddiy umumlashtirishlar obyektlarni bitta, tasodifiy atribut asosida birlashtirish yoki guruhlashni o'z ichiga oladi; murakkabroq narsa murakkab umumlashtirish bo'lib, unda obyektlar guruhi turli omillarga asoslanib yagona butunlikka birlashtiriladi. Taqqoslash - bu obyektlarni yoki bitta obyektning xususiyatlarini taqqoslash jarayoni. Modellashtirish bilishning universal shakli bo'lib, hodisalarni o'rganish va o'zgartirishda qo'llaniladi.

Masalan, ikkinchi kurs talabalari tomonidan mustaqil ish uchun topshiriqlarni misol qilib keltiraylik, ularni bajarish ularga asosiy aqliy jarayonlarni mashq qilishga yordam beradi.

1. "Dunyoga nazar", "dunyoni idrok etish", "dunyoni idrok etish", "dunyoga qarash", "dunyoga qarash", "dunyoga qarash", "dunyo tasviri" va "qadriyat yo'nalishlari tizimi" tushunchalarini taqqoslang. Ularning umumiy jihatlari nimada va ular qanday farq qiladi?

2. Gimnaziya va litseylar uchun bir nechta o'quv dasturlarini tahlil qiling. Ularni o'rta maktab o'quv dasturlari bilan taqqoslang.

3. Tasavvur qiling-a, siz va hamkasblaringiz maktab yaratyapsiz va o'quv dasturini ishlab chiqyapsiz. Bu qanday bo'ladi? Loyiha tuzing va unga asos yarating.

Bizning fikrimizcha, oddiy va murakkabroq aqliy jarayonlar avtomatik ravishda rivojlanmaydi. Ushbu jarayonlarning algoritmi o'qituvchi yordamida seminarlar, laboratoriya mashg'ulotlari va amaliy mashg'ulotlar davomida, shuningdek, individual konsultatsiyalar davomida ishlab chiqiladi. Bu jarayon talabalarning tayyorgarlik darajasi, intellektual rivojlanishi va ularning o'rganish qobiliyatlarining boshqa xususiyatlarini hisobga oladi.

Shunday qilib, o'qituvchilar tayyorlash kollejini bitirgan va ikkita o'qituvchilik amaliyotiga ega bo'lgan talabalar uchun quyidagi topshiriqlar taklif etiladi:

1. Pedagogik konsultatsiyaning diagnostika imkoniyatlarini tasvirlab bering. Ushbu pedagogik diagnostika usulidan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lgan vaziyatni tasvirlab bering.

2. Quyidagilar bilan bog'liq nizoli vaziyatlarni simulyatsiya qiling:

a) o'qituvchining talabalarning fikrlarini inobatga olishni istamasligi;

- b) o'qituvchining fanni yomon bilishi;
- c) o'qituvchining takabburligi va qo'polligi;
- d) noto'g'ri qo'yilgan baho. Ushbu vaziyatlarni tahlil qiling.

Shunday qilib, aqliy faoliyat usullari amaliy mashg'ulotlar davomida ma'lum materialdan foydalangan holda ishlab chiqiladi. Shuning uchun, amaliy mashg'ulotlarning keyingi tavsiflari (masalan, turli xil matnni qayta ishlash texnikalari) aqliy ko'nikmalarni oshirishini yodda tutish kerak.

Talabalarining amaliy tajribasini rivojlantirishga qaratilgan mustaqil ish topshiriqlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- matnni qayta ishlash;
- matnni talqin qilish;
- o'z matnlarini yaratish.

Birinchi guruh topshiriqlari yozuvlarni olish, xulosa yozish, izohlar qoldirish va pedagogik adabiyotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Masalan, berilgan matnning turli xil xulosalarini yaratish. Ikkinchi guruh topshiriqlari matnga sharh berishni o'z ichiga oladi, bu talabalardan muallifning pozitsiyasini baholashni va taklif qilingan fikrlarga qo'shilish yoki qo'shilmasliklarini bildirishni talab qiladi.

Uchinchi guruh vazifalari o'z matnlarini tuzishni o'z ichiga oladi (berilgan shablon yoki algoritmdan foydalanib). Masalan, sevimli o'qituvchingizning individual uslubini tasvirlab bering.

Shunday qilib, ushbu vazifalarni bajarish natijasi kelajakdagi o'qituvchining aqliy va amaliy harakatlari hisoblanadi.

Biroq, biz pedagogik fanlar mazmuni hissiy va qadriyatlarga asoslangan munosabatlar tajribasini ham o'z ichiga olishini hisobga olishimiz kerak. Biz allaqachon pedagogik fanlar mazmunining motivatsion-ehtiyoj komponentini tavsiflab berdik, bu pedagogikani ongli ravishda o'rganish zaruratini uyg'otadi, pedagogik bilimlarga qiziqishni rivojlantiradi va olingan bilimlarning shaxsiy ma'nosini anglashdan iborat. Shuning uchun amaliy faoliyat usullarini qo'llash uchun matnlar ularning motivatsion salohiyatini hisobga olgan holda tanlanadi.

Shunday qilib, badiiy matnlar bilan ishlash pedagogik fanlarni o'rganish va mustaqil ishlarga qiziqishni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ular ham illyustratsiya, ham tanqidiy tahlil uchun material sifatida ishlatiladi. Asarlardan parchalar bilan ishlash har bir kurs bilan murakkablashadi. Birinchi kursdayoq talabalar o'qituvchining professional va pedagogik ishining o'ziga xos xususiyatlarini muhokama qiladilar va pedagogik funktsiyalarni bajarish uchun zarur bo'lgan shaxsiy fazilatlarni tahlil qiladilar.

Bu yerda badiiy adabiyot o'zining yorqinligi va hissiy ta'siri bilan mos keladi. O'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablarni tahlil qilib, talabalardan rus va xalqaro mualliflarning asarlaridan badiiy obrazlar misollarini keltirish so'raladi. Ikkinchi va uchinchi kurslarda pedagogik fanlar bo'yicha mustaqil ishlarda badiiy adabiyotdan foydalanish pedagogika kurslarini o'rganishni rag'batlantirishning muhim vositasi sifatida alohida ahamiyatga ega bo'ladi. O'qitish va tarbiyaning turli jihatlarini adabiy asarlarda aks ettirilgan. Tanlangan matnlar pedagogik tushunchalarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Badiiy adabiyot talaba-o'qituvchi munosabatlarining ilmiy va pedagogik ma'lumotlarda yoritilmagan jihatlarini (xulq-atvor naqshlari, muloqot xususiyatlari va boshqalar) ochib beradi. Maxsus ishlab chiqilgan topshiriqlar ham seminarlarda, ham ijodiy faoliyat kuchaygan mustaqil ish paytida qo'llaniladi.

Talabalar adabiy matnlarni tahlil qilish asosida umumlashtirilgan o'qituvchi portretini yaratadilar va o'qituvchi obrazining aksiologik asoslarini aniqlaydilar. Bu yerda o'zini o'qituvchi sifatida o'qituvchining adabiy obraziga bog'lash ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi, bu esa o'zini tahlil qilish va o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Pedagogik fanlar mazmuni majburiy komponent sifatida ijodiy faoliyat usullarini o'z ichiga oladi. Mustaqil ish topshiriqlarini bajarish jarayonida rivojlanishi mumkin bo'lgan ijodiy faoliyatning oltita xususiyati mavjud: ilgari olingan bilim va ko'nikmalarni yangi vaziyatga mustaqil ravishda o'tkazish; tanish vaziyatda muammoni ko'rish; ob'ektning yangi funktsiyasini ko'rish; ob'ektning (muammoning) tuzilishini aniqlash; muqobil yechimni yoki uning usulini ko'rish; paydo bo'layotgan muammoga nisbatan qo'llanilgan holda, ilgari olingan faoliyat usullarini yangi usulda birlashtirish.

Bu xususiyatlar turli xil vazifalarni bajarish orqali rivojlanadi (faoliyat usullari bo'yicha amaliy qarorlar qabul qilish uchun - pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishda; pedagogik hodisalarning o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'sirini ochib berish uchun - pedagogik vaziyatlarni modellashtirishda).

Masalan, ikkinchi kurs talabalari uchun ijodiy topshiriq quyidagicha ko'rinadi:

1. O'quvchilarning kognitiv faolligini faollashtirish vositasi sifatida didaktik o'yindan foydalangan holda dars parchasini ishlab chiqing.

2. Aqliy, jismoniy, axloqiy, estetik va mehnat bilan bog'liq ta'lim maqsadlariga qaratilgan aniq o'quv faoliyatini taklif qiling.

3. Ishlamochi bo'lgan maktabingizning ta'lim tizimi loyihasini tasvirlab bering. Shunday qilib, pedagogik fanlar bo'yicha talabalarning mustaqil ishi uchun barcha topshiriqlar bo'lajak o'qituvchilarning professional va pedagogik tafakkurini rivojlantirishning umumiy maqsadiga bo'ysunadi va shuningdek, mustaqil ishning reproduktiv va ijodiy komponentlarining o'zaro bog'liqligini uni samarali tashkil etishning zaruriy sharti sifatida ta'minlashga yordam beradi.

Qabul qilingan mantiqqa ko'ra, "Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish texnologiyasi" komponentining mazmuni mustaqil ishlarning maqsadlari va mazmuni bilan belgilanadi va talabalarning individual xususiyatlariga ham asoslanadi. Modelning ushbu komponenti sub'ektlarni baholash, faoliyat maqsadlarini belgilash, vaqtni rejalashtirish va topshiriqlarni taqsimlash, ijrochilarga ko'rsatma berish, talabalar faoliyatini rag'batlantirish, oraliq monitoring va tuzatish, shuningdek, mustaqil ish natijalarini umumlashtirishni o'z ichiga oladi. Biz ushbu elementlarning har birini ikki xil ko'rinishda ko'rib chiqamiz: reproduktiv va ijodiy.

Biz sub'ektlarni baholash bosqichida mustaqil ishning ham reproduktiv, ham ijodiy komponentlarini amalga oshirishda biz "talabalarning haqiqiy o'rganish salohiyati" tushunchasidan kelib chiqamiz. Didaktikada o'rganish qobiliyatining quyidagi parametrlari ma'lum: talabaning o'rganish faoliyatining rivojlanishi, nostandart vazifalarni bajarish tajribasi, fikrlash qobiliyati, tashkilotchilik, samaradorlik, aniqlik, sabr-toqat, qiyinchiliklarni yengib o'tish qobiliyati va ish tempi.

A. Pedagogik fanlarni o'rganishda talabalarning mustaqil ishlarining reproduktiv komponentini amalga oshirish algoritmi.

1) Diagnostika bosqichida kognitiv va o'rganish faoliyati reproduktiv darajada shakllangan sub'ektlar guruhi aniqlanadi.

2) Maqsadlarni belgilash bosqichida reproduktiv maqsadlar qo'yiladi (bilimga nisbatan: tan olish, tushunish; o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishning minimal talab qilinadigan darajasiga erishish; pedagogik fanlarni o'rganishga ijobiy munosabatni rivojlantirish). Bundan tashqari, maqsadlarni belgilash nafaqat optimal faoliyat rejimiga erishishni, balki ularning xususiyatlarini hisobga olgan holda shaxsiy rivojlanishni ham nazarda tutadi.

3) Topshiriqlarni taqsimlashda, asosan reproduktiv xarakterdagi topshiriqlar butun to'plamdan tanlanadi. Ijodiy darajaga o'tishga yordam beradigan topshiriqlar ham taklif etiladi, ammo ularning ulushi nisbatan kichik.

Mustaqil ish topshiriqlari uchun vaqtni rejalashtirishda talabalar ma'lum bir pedagogik fan bo'yicha mustaqil ish uchun taqvim rejasini oladilar, unda mavzular, topshiriq raqamlari va baholash usullari bo'yicha topshiriqlarni bajarish uchun soatlar soni ko'rsatilgan. Masalan, tajriba o'tkazishda ikkinchi kurs talabalari uchun mustaqil ishlar jadvali quyidagicha ko'rinishi mumkin:

Shunday qilib, ushbu guruhdagi talabalar mustaqil ishlarini bajarish jadvalini oladilar, topshiriqning bajarilish muddati haqida xabardor qilinadilar (masalan, sinfda) va faoliyat bosqichlari belgilanadi. Bu bosqichda talabalar o'qituvchidan malakali yordam olishlari mumkin bo'lgan individual maslahatlashuvlarni rejalashtirish muhimdir.

4) Mustaqil ishning reproduktiv komponentini amalga oshirish bo'yicha ko'rsatmalar juda batafsil. Ular kirish va davomiy, shuningdek, individual, guruhli va yuzma-yuz bo'lishi mumkin. Ular talabalarga topshiriq mazmunini va uning talablarini tushunishga yordam berish uchun zarurdir.

Kirish ko'rsatmalari mumkin bo'lgan xatolarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, o'qituvchi turli topshiriqlarni bajarishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan odatiy xatolar haqida fikr bildiradi va namunaviy topshiriqlarni ko'rsatadi. Shu tarzda, talabalar topshiriqlarni bajarishda tayanishlari kerak bo'lgan ko'rsatmalarni oladilar. O'qitish bosqichida talabalar topshiriqlarni muvaffaqiyatli bajarishga qodir ekanliklarini ta'kidlash, o'zlariga bo'lgan ishonchlarini mustahkamlash muhimdir. Shunday qilib, allaqachon ushbu bosqichda talabalarning kognitiv faolligi rag'batlantiriladi.

5) Bo'lajak o'qituvchilarning ishini rag'batlantirishda tashqi rag'batlantirish vositalaridan (ijobiy fikr-mulohaza, muvaffaqiyatli vaziyat, o'rganish imkoniyati, mukofot, kelajakdagi baholashlarda muvaffaqiyatga erishishni kutish va boshqalar) va ichki rag'batlantirish vositalaridan (mashg'ulotda muvaffaqiyatga erishish, qiyinroq maqsad qo'yish va boshqalar) foydalanish muhimdir. Guruh ishi (munozara, sharh) ijodiy darajaga o'tishni osonlashtiradi. Sinf mashg'ulotlari (seminarlar va laboratoriya amaliyotlari) davomida topshiriqlarni bajarish misollarini namoyish etish, talabalarning e'tiborini darsdan tashqari mustaqil ishlari davomida bajaradigan shunga o'xshash topshiriqlarga qaratish ayniqsa muhimdir.

6) Kunduzgi monitoringni o'tkazish rejaning bajarilishini (muddati, sanasi, hisobot shakli, jadvalga rioya qilinishini) tekshirish, o'z faoliyatini etarli darajada o'zini o'zi baholashni shakllantirish bilan bog'liq. Bu bosqichda o'qituvchi topshiriqlarning to'g'riligi, talabalar duch kelgan qiyinchiliklar, muddatlarni sozlash uchun ular qanchalik tizimli va tizimli ishlaganliklari, topshiriqlarning murakkabligi, ularning hajmi haqida ma'lumot olishi kerak.

7) Mustaqil ishning reproduktiv komponentini amalga oshirishda natijalar aniq umumlashtirilishi kerak. Topshiriqlarni bajarishni qayd etish uchun xulosa varaqlaridan foydalanish talabalarga o'zlarining "yo'llarini" ko'rishga, xatolarni va muvaffaqiyatsizlik

sabablarini aniqlashga va topshiriqlarning muvaffaqiyatli bajarilishini tahlil qilishga yordam beradi. Amaliy mashg'ulotlar davomida bo'lajak o'qituvchilarning individual yutuqlari haqida fikr bildirish orqali muvaffaqiyat vaziyatlarini yaratish muhimdir.

Bu bosqich o'quvchilar faoliyatini tahlil qilish va o'qituvchi faoliyatini o'zini baholash, shuningdek, murakkabroq maqsadlarni belgilash bilan bog'liq.

Mustaqil ishning ijodiy komponentini amalga oshirish algoritmini ko'rib chiqishda, reproduktiv komponentni amalga oshirish algoritmining yuqorida tavsiflangan elementlari bu yerda takrorlanganligini ta'kidlaymiz. Biroq, ijodiy komponent uchun algoritm bosqichlarining o'ziga xos xususiyatlari qo'shiladi. B. Talabalar mustaqil ishining ijodiy komponentini amalga oshirish algoritmi.

1) Diagnostika bosqichida ijodiy faoliyatga qodir sub'ektlar aniqlanadi. Bundan tashqari, bu bosqichda talabalar tomonidan o'z-o'zini tashxislash va o'zini baholash qo'llanilishi kerak.

2) Maqsadli faoliyatni belgilash bosqichida sub'ektda maqsadni shakllantirish manbai va usulini hisobga olish kerak (ichki maqsad - motiv maqsad bilan turg'unlashadi; tashqi, belgilangan maqsad - motivning paydo bo'lishi uchun sharoit yaratish kerak). Ushbu talabalar guruhi uchun mustaqil ishning maqsadi ularning ijodiy salohiyatini har tomonlama rivojlantirishdir. Biroq, o'quv faoliyatini rivojlantirish, bilimlarni chuqurlashtirish, pedagogik ko'nikma va qobiliyatlarni rivojlantirish, xabardorlikdagi bo'shliqlarni bartaraf etish va o'quv faoliyatini tuzatish kabi maqsadlar ham amalga oshirilishi kerak. Talabalarni ijodiy ish va mustaqil maqsadlar qo'yishga tayyorlaydigan sharoitlarni yaratish muhimdir.

3) Vaqtning rejalashtirish bosqichida talabalar berilgan pedagogik fan bo'yicha mustaqil ishlar uchun taqvim rejasini oladilar, ammo ularga ishning muddatlari va sur'atini tanlashda ko'proq erkinlik beriladi. O'qituvchi bo'lajak o'qituvchilarni tizimli va metodik ishlashga, shuningdek, topshiriqlarga ijodiy yondashishga undaydi.

Topshiriqlarni berishda talabalarga ularning "og'irligi" va ahamiyati haqida ma'lumot beriladi.

7) Xulosa qilish jarayoni yuqori darajaga (talabalarining tadqiqot faoliyati) o'tish istiqboli bilan bog'liq. Bu bosqichda o'zini o'zi baholash va tengdoshlarni baholash keng qo'llaniladi va hisobot formati ham har xil bo'ladi. Shuni ta'kidlash kerakki, reproduktiv va ijodiy komponentlar tipologik guruhlarining xususiyatlari bilan tenglashtirilmasligi kerak. Haqiqiy hayotdagi o'qitish vaziyatida tasvirlangan algoritmlar kesishadi va kombinatsiyani hosil qiladi. Mustaqil ishlarining maqsadlari va mazmuni, shuningdek, pedagogik fanlarning o'quv maqsadlari va mazmuni hamda ularni o'rganishning individual "yo'nalishi" muhim ahamiyatga ega, bu esa talabalarining faolligini oshirish bilan bog'liq. Bu tanlovga ochiq, boshqalarning o'z tanlovini qilish huquqini tan oladigan va hurmat qiladigan shaxslarni shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa. Talabalarining pedagogik fanlardan mustaqil ishlarini tashkil etish texnologiyasi kelajakdagi o'qituvchilar uchun sub'ektiv tanlov doirasini asta-sekin kengaytirishga mo'ljallangan. Shunday qilib, birinchi yilda talabalarining tanlovi insho mavzulari, hisobot shakllari, adabiyotlar va mustaqil ish uchun maxsus topshiriqlar bilan cheklangan. Ikkinchi yilda allaqachon kelajakdagi o'qituvchilar pedagogika imtihonining formatini, aniq individual yoki guruhli topshiriqlarni tanlashlari, ularni ishlab chiqishda ishtirok etishlari va boshqalarni tanlashlari mumkin. Uchinchi yilga kelib, talabalar o'qituvchilari bilan birgalikda nafaqat pedagogik adabiyotlar, kompyuter dasturlari va mintaqadagi turli ta'lim muassasalaridagi muvaffaqiyatli o'qituvchilarning tajribasidan, balki o'zlarining amaliy va tadqiqot ishlarining

parchalaridan ham foydalanib, pedagogik bilimlarni o'zlashtirishning individual yo'nalishini belgilaydilar. Shaxsiy ta'lim yo'lini tanlashga qodir talaba kelajakdagi o'quvchisining ta'lim yo'lini belgilashi mumkin. Erkin tanlov vaziyatlari kelajakdagi o'qituvchining shaxsiy o'sishiga ta'sir qiladi, ularga nafaqat o'zlarining ta'lim, balki hayot yo'nalishini ham shakllantirishga yordam beradi. Bu yondashuv talabalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, ularni turli xil ta'lim, ilmiy va tadqiqot mustaqil faoliyatlarining muvaffaqiyatiga ishonirish va o'zini o'zi qadrlash tuyg'usini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi[2].

Mustaqil ish modelining yana bir tarkibiy qismi talabalarning pedagogik fanlardan mustaqil ishlarining samaradorligini baholash mezonlari hisoblanadi. Mezonlar bazasi uchta mezon guruhidan iborat: kognitiv (mustaqil ishning talabalarning pedagogik bilim darajasiga ta'siri); faoliyatga asoslangan (pedagogik va akademik ko'nikmalar sifatidagi o'zgarishlar); va shaxsiy (pedagogik faoliyatga qiziqish darajasining o'zgarishi, olingan bilimlarning shaxsiy ma'nosini anglash va ijodiy ishga tayyorlik).

Taklif etilayotgan modelning kognitiv jihatdan samaradorligi talabalarning bilimlarini oshirish va kengaytirish hamda ularning pedagogik tafakkurini rivojlantirish nuqtai nazaridan baholanadi: tushunchalar doirasini kengaytirish; kognitiv va amaliy muammolarni hal qilishda bilimlarni yangilash; va uni o'zgaruvchan, nostandart sharoitlarda qo'llash.

Faoliyatga asoslangan mezonlar bizga ta'lim va pedagogik ko'nikmalarning rivojlanishini baholash imkonini beradi: ko'nikmalar doirasi; berilgan ko'nikmaning operatsion mazmunining to'liqligi; ko'nikmaning nazariy asosining mustahkamligi; integratsiya (keng qamrovlilik); barqarorlik; moslashuvchanlik (yangi vaziyatlarga o'tish); samaradorlik.

Shaxsiy mezonlar talabalarning mustaqil faoliyatining dinamik xususiyatini tavsiflaydi: talabalarni mustaqil ishlashga undaydigan motivlar; mustaqil ishdan qoniqish; kasbiy va shaxsiy fazilatlarining rivojlanish darajasi; o'z-o'zini o'qitishga tayyorlik.

Keling, ushbu mezon guruhlari uchun ko'rsatkichlarni ko'rib chiqaylik.

Mezonlarning kognitiv guruhi an'anaviy ravishda quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: to'g'rilik, aniqlik, tizimlilik, tizimlilik, chuqurlik, xabardorlik, o'ziga xoslik, tanqidiylik, mantiq, izchillik, mustaqillik, kuchlilik, umumiylik va samaradorlik. Xuddi shu ko'rsatkichlar bilvosita talabaning professional va pedagogik tafakkuri rivojlanishining xususiyatlari bo'lib xizmat qiladi. Tanqidiylik, o'ziga xoslik, mustaqillik va samaradorlik alohida rol o'ynaydi, bu bizga professional tafakkurning moslashuvchanligi, o'zgaruvchanligi va labilligini baholash imkonini beradi.

Tizimlilik pedagogik nazariyalar, tizimlar, texnologiyalar, maqsadlar, mazmun, shakllar va usullar haqidagi bilim elementlarining mavjud ierarxiyasi va ketma-ketligi, ularning o'zaro bog'liqligi va o'zaro bog'liqligidan xabardorlik sifatida qoraladi. Tizimlilik darajasi (I. Ya. Lerner ga ko'ra) o'quv materialini o'qituvchi tomonidan belgilangan ketma-ketlikda taqdim etish qobiliyatida ham, o'z taqdimot ketma-ketligini taklif qilish va oqilona tushuntirish qobiliyatida ham, fanlararo ma'lumotlar, tushunchalar va kategoriyalar parchalari o'rtasidagi bog'liqlikni topish va tushuntirish qobiliyatida ham namoyon bo'ladi.

Tizimlilik bo'lajak o'qituvchining antropologik bilimlar, ilmiy nazariya va sabab-oqibat munosabatlari tuzilmasida pedagogik bilimlarning o'rnini tushunishi asosida baholanadi. Talabalarning yangi bilimlarni mustaqil ravishda ierarxiyalarga ajratish va ierarxiyalarni mazmunli ravishda qayta tuzishga uslubiy va texnologik tayyorgarligi baholanadi.

Samaradorlik - bu bilimlarni muayyan vaziyatlarda qo'llash, ma'lumotlarni umumlashtirish, pedagogik muammolarni tezda hal qilish, axborot va asosiy fikrlash

jarayonlarini zarur bo'lgan fanlararo va fanlararo uzatish va kengaytirishni amalga oshirish, umumiy g'oyani aniqlashtirish va axborotni uzatishning asosini tushuntirish qobiliyati bilan bog'liq.

Axborotni chuqur tushunish talabalar tomonidan umumlashtirish, abstraksiyalash va konkretlashtirish jarayonida aniqlangan xususiyatlarning ahamiyatida aks etadi.

Moslashuvchanlik o'rganilayotgan vaziyatning o'zgaruvchan sharoitlari va hal qilinayotgan kognitiv yoki amaliy vazifaga mos keladigan aqliy faoliyatning o'zgaruvchanlik darajasi bilan tavsiflanadi.

Bilimning keng qamrovliligi o'rganilayotgan pedagogik hodisalar va jarayonlar haqidagi bilimlarning umumiyligi bilan belgilanadi.

Bilimning mustahkamligi uning xotirada uzoq vaqt saqlanishini va zarur bo'lganda takrorlanishini anglatadi.

Faoliyatga asoslangan mezonlar guruhiga ko'ra, mustaqil ish paytida bajarilgan harakatlarning namoyon bo'lishi aniqlandi:

Ko'nikmalarining umumiyligi, bu o'zini turli darajalarda pedagogik va ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish sifatida namoyon qiladi: bilim, tushunish, qo'llash, tahlil qilish, sintez qilish va baholash; bajarilgan operatsiyalar ketma-ketligi;

operatsiyalarni mustaqil bajarish; harakatni umuman anglash.

Shaxs mezonlari guruhi uchun biz quyidagi ko'rsatkichlarni aniqladik:

mustaqil faoliyatga qiziqishni namoyish etish;

pedagogik fanlarni o'rganish jarayonida mustaqil ish funktsiyalaridan xabardorlik;

ijodkorlik, mulohaza va mas'uliyatni rivojlantirish;

o'z-o'zini o'qitish zarurati.

Biz modelning barcha komponentlari mazmun va funktsionallik jihatidan o'zaro bog'liqligini ta'kidlaymiz.

1. Nazariy tadqiqotlar va universitet ta'limi amaliyotini tahlil qilish bizga pedagogik fanlarni o'rganishda talabalarining mustaqil ishlarining mohiyati, tuzilishi va o'rnini aniqlash imkonini berdi. Talabalarining mustaqil ishi ham o'rganishni tashkil etish shakli sifatida, ham o'qitish usuli (darsda mustaqil ishlardan foydalanish), ham o'rganish vositasi sifatida (darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda mustaqil ishlar uchun topshiriqlar tizimi) sifatida qaraladi.

2. Talabalarining pedagogik fanlar bo'yicha mustaqil ishi quyidagi funktsiyalarni bajaradi: pedagogik bilim va faoliyatga ijobiy munosabatni shakllantirish; pedagogik bilimlar va umumiy pedagogik ko'nikmalarni o'zlashtirish; talabalarining o'quv faoliyatini rivojlantirish; talabalarining kasbiy va shaxsiy fazilatlarini, ularning professional o'zini o'zi o'qitishga motivatsion, kognitiv va tashkiliy tayyorgarligini rivojlantirish; pedagogik faoliyatning individual uslubini rivojlantirish uchun zamin yaratish.

3. Pedagogik tayyorgarlik sifatini oshirish talabalarining mustaqil ishlarini tashkil etishni takomillashtirishni, uning reproduktiv va ijodiy komponentlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'minlashni talab qiladi.

4. Pedagogik fanlar bo'yicha talabalarining mustaqil ishlarini tashkil etish modeli, uning reproduktiv va ijodiy komponentlari o'rtasidagi optimal o'zaro bog'liqlikni ta'minlash, pedagogik fanlarni o'rganish maqsadi, mazmuni va metodologiyasini; pedagogik fanlarni o'rganishda talabalarining mustaqil ishlarining maqsadini; mustaqil ishlarining mazmunini; talabalarining mustaqil ishlarini tashkil etish metodologiyasini; va pedagogik fanlarni

o'rganishda talabalarning mustaqil ishlarining samaradorligini baholash mezonlarini o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Орлов, Л.А. Педагогика как учебный предмет в педагогическом вузе / А.А.Орлов // Педагогика как наука и как учебный предмет: Сб. тез. докл. Междунар. науч.-практ. конф. - Ч. 1. -Тула, 2000. - С. 31.
2. Федспснко, И.Л. Становление профессиональных ценностных ориентации будущего учителя в процессе педагогической подготовки в вузе / И.Л.Федотенко. - Тула: Изд-во Гриф и Ко, 1998. - С. 176-177.
3. Iminaxunova I.X. Bo'lajak mutaxassislarining mustaqil ta'lim japyonlarini rivojlantirishning nazariy asoslari (tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida o'rganiladigan ingliz tili asosida) // Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) disseptatsiyasi avtoreferati. Namangan – 2021. – 54 b.
4. Boltaboev S.A. Ta'lim jarayonida mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish mexanizmlari // Zamonaviy ta'lim / Современное образование 2019, 7(80).
5. Qambarov M.M. "Talabalarning mustaqil fikrlash madaniyatini rivojlantirish (pedagogika oliy ta'lim muassasalari misolida)"// Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Namangan, 2019.–48 b.
6. Hayitova I.I. Axborot ta'lim muhitida talabalar mustaqil ishlarini tashkil etish metodikasini takomillashtirish (Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari fani misolida) // Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Qarshi, 2022. – 50 b.\
7. Tursunov M.A. "Elektron ta'lim resurslaridan foydalanish asosida talabalarning mustaqil ta'lim olish metodikasini takomillashtirish (Axborot texnologiyalari fani misolida)" // Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2022. – 50 b.

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA

Raxmatullayeva Gulnozaxon Mavlanjonovnana

“IJTIMOIY-MA’NAVIY ODOB” TUSHUNCHASI: PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TAHLIL VA TARKIBIY KOMPLEMENTLARI	3	6
--	---	---

Umarov Azizbek Vaxobovich

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA MEDIAMUHITNI RIVOJLANTIRISH VA MEDIAKOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISH	7	12
--	---	----

Ho’jamberdiyeva Fotima Ne’matovna

BOSHLANG’ICH TA’LIMDA ILMIY-AXBOROT MATNLARI BILAN ISHLASH KOMPETENSIYALARINI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH	13	17
--	----	----

Yusupova Umida Zayniddin qizi

BOSHLANG’ICH SINIF O’QISH DARSLARIDA MATN USTIDA ISHLASH METODIKASI	18	21
---	----	----

Rashidxon Uulu Atabek

PEDAGOGIK FANLAR BO’YICHA TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARI MAZMUNINING TAVSIFI	22	32
--	----	----

Gimayeva Liliya Maskurovna, Atajonova Saidaxon Borataliyevna

TEXNIKA OLIYGOHLARINING IMKONIYATLARI CHEGARALANGAN TALABALARIDA ILMIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI (“MODELLASHTIRISH” FANI MISOLIDA)	33	39
---	----	----

Yusupova Liliya Fanovna, Atajonova Saidaxon Borataliyevna

TEXNIKA OLIY TA’LIM MUASSASALARI TALABALARIDA “ELEKTROTEXNIKA” FANINI O’QITISH JARAYONIDA TIZIMLI FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI	40	46
--	----	----

Umarov Azizbek Vaxobovich

PEDAGOGIKA TA’LIMIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK MEXANIZMLARI	47	51
--	----	----

Djurayeva Feruzaxon Abdumuxtorovna

VIRTUAL LABORATORIYALARNING JAMIYATDAGI VAZIFALARI VA TA’LIM MUASSASALARIDAGI AHAMIYATI	52	57
---	----	----

Axmadjonov Muhammadyusuf Raxmatullo o’g’li

QO’L JANGI SPORT TURINING JANG HAMDA O’Z-O’ZINI HIMOYA QILISH YO’NALISHLARINING O’ZARO BOG’LIQLIGI	58	63
--	----	----

Ro’ziyeva Nozimaxon

INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA LOGOPEDIK YORDAMNI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI VA SAMARADORLIGI	64	68
---	----	----

Mahmudova Maftuna Hamza qizi

MEDIA MAKONDA GENDER REPREZENTATSIYASI VA MEDIASAVODXONLIK O’RTASIDAGI INTEGRATSION JARAYONLAR	69	74
--	----	----

Sodiqov Elbek Ne’matillo o’g’li

SPORTNING JAMIYATDAGI IJTIMOY AHAMIYATI VA RIVOJLANISH OMILLARI	75	77
---	----	----

